

ВАРНЕНСКИЯТ КРАЙ ВЪВ ВРЕМЕТО НА ПЪРВОТО ТЪРНОВСКО ВЪСТАНИЕ ОТ 1598 ГОДИНА

Масис Хаджолян

Резюме: Докладът представя книгата на Ивайло Георгиев „Господи, кажи ми кой е моят Бог“, която описва събития в които има участие Варненския край във времето на българското Първо Търновско въстание против поробителя – Османската империя.

Ключови думи: исторически лица и събития, Рагуза, Одесос, Проват.

Има поне три основания за представяне на художествения роман на Ивайло Георгиев „Господи, кажи ми кой е моят Бог“. Издадена преди три месеца в гр. Варна, тя е принос към регионалната и национална художествена книжнина. Ивайло Георгиев е утвърден писател, със собствен оригинален стил на изложение и с вече 17 публикувани творения на словото, свързани с града. Новата книга е романизирано повествование на действителни исторически събития, станали във Варна и Провадия.

Романът пренася читателя във времето около Първото търновско въстание срещу турските поробители през 1598 година, в което играят роли действителни и романизирани персонажи от Дубровник. Основна историческа фигура е Павел Джорджич, който е живял в Проват (Провадия) и развивал успешна търговия в Северна България - изкупувал сурови кожи, вълна, восък, пчелен мед в Добруджа и Лудогорието и с кораби от Варненското пристанище ги е отправял в средиземноморските републики Венеция, Генуа, Дубровник. В края на 16-ти век в Проват се установили двадесетина дубровнишки търговски фамилии и подържали социален живот, подобен на техния роден край.

В своите връзки с българските производители, Павел Джорджич става съпричастен на тежкия живот на завладяното българско население и на безчовечния кръвен данък чрез въведеното еничерство и участва активно в подготовката и

провеждането на Първото Търновско въстание. Заедно с него споделят борбата търновския архиепископ Дионисий Рали, войводата Тодор Балина от Никопол, братята Соркочевичи. Известен е меморандума, връчен от Павел Джорджич на Транилванския княз Сигизмунд Батори през 1595 година, с който той търсил подкрепа за успешно провеждане на въстанието. Две години по-късно (1597г.) в Прага австрийският император Рудолф II приема представителите на князете на Трансилвания, Влахия и Седмоградско, заедно с Тодор Балина, Павел Джорджич и Дионисий Рали, изслушва молбата им за военна помощ и обещава да я удовлетвори. Но той не отстоява на думите си и това става основна причина за неуспеха на въстанието. След неговото поразяване дирите на Павел Джорджич се загубват.

В книгата авторът въвежда основната фигура на Яно –храненик на Павел Джорджич – православен българин, приел католицизма, от бедно семейство, който израства в неговия дом, получава образование и се включва във въстанието. Търсен от турските власти, той намира спасение в Скалния манастир на исихастите (1). По-късно, той го напуска ,но преди да стигне до Черно море, загива... В голямата си част авторският разказ се води от името на Яно, като типизиран образ на българина в поробената българска земя. Израстнал в тежък труд и хроничен глад, след известно време на възвисение под стряхата на благодетеля си, той се връща в началното си състояние след погрома на въстанието.

Пребиваването му в манастира му избистря мислите и богохулството става негово ежедневие. Но през цялото време неговото детство е в мисълта му. Той помни и моралната заповед на баша му Лазар Ковача: ” Живей в мир и не причинявай зло никому”. Помни и баба си Върба, която ръководи и пази целия многолюден единороден единоначално, по законите на матреархата. Но внедрените от нея семейни правила имат и смисъл и човечност. Първата опечена житна пита се раздава на съседите. Пъстрото грозде се носи при Святото дърво, което всички в поселището почитат. Първото козе мляко, издоено след отбиване на козлетата, се подарява на болен човек. Тя гони лошотията по свой начин, разбира от знахарство, лекува безплатно с пиявици, събира билки и ги ползва за нуждаещите се, приучва внука си Яно на състрадание и готовност за помощ.

Авторът преплита разказа си за съдбата на героите с исторически сведения, които имат познавателно значение. Има страници за Дубровник, по-рано наречен Рагуза, намерил място в картата на Европа от 7 век, включен в световния товарообмен, с достигнати 230 бройки ветроходи в края на 16 век. Град - държава, останала единствена в Балканския полуостров, незасегната от турската власт. Упадъкът ѝ започва през 17 век през опустошителното земетресение през 1667 г., сринало града до основи и оставило под руините му всеки пети негов гражданин. А след 1808 година той попада под различно чуждо владичество.

Не е отминат факта на завземането на византийската столица Константинопол от Османската империя през 1453 година, след което византийските пазари биват овладяни от търговските на Венеция, Генуа и Дубровник.

Обосновано, в книгата има бележки за Проват (Провадия) - постоянното местоживееие на Павел Джорджич, с данни за неговото стопанство, характеристика и отношения на населението, търговията и религиозния живот на дубровническата

колония в него. Отбелязва се факта, че Проват, Велики Преслав и земите около тях са подарени от българския цар Асен I (1187-1196) на брат му Петър.

В книгата има данни за Варна, основан около 570 година пр.н.е. от преселници от Милет, Мала Азия. Един монолог на Сеньор Паоло (както е наречен Павел Джорджич), отправен към Яно, посочва как „в началото на VI век пр.н.е., група преселници от Милет успели да стигнат до варненския бряг. Върху северния склон на залива основали своята поредна колония. Причина да изберат това място била естествената защита, която заливът осигурявал на корабите от опасните ветрове. Милетчаните се оказали предприемчиви хора и след като разбрали ползата, която щели да имат, ако населят този красив и екзотичен бряг, решили да основагт на това място най-голямото свое пристанище. Нарекли го Одесос”.

Описани са и български народни обичаи, спазвани и по време на турското владичество и завещани от българските предци. Във формата на писмо на сеньор Паоло до баща си са описани подробно много от българските празници - Рождество Христово, трите християнски празници - св. Варвара, св. Сава и Никулден, с които се преминава от есента към зимата. Св. Варвара е християнка, посечена през IV век, но в представите на народа се явява като покровителка на детските болести. Свети Сава е сръбски духовник, борец за независима сръбска църква. Народът го приема като жена, сестра на Варвара, а свети Никола е техен брат. Свети Николай Чудотворец е повелител на реките и моретата. За трите празника българите казват: „Варвара вари, Сава пече, Никола гости посреща”. След тях идва деня на св. Ана и Игнажден. Бъдни вечер (Коледа) е на особена почит и традицията включва храните, коледуването и много други ритуали. В месец януари са Нова година (Васильовден), Силвестровден, Ивановден.

В духа на българската историография, авторът свързва началото на българското възрождане с името на Паисий Хилендарски

(1722-1773) и неговия труд „История славянобългарска”. Същевременно, в предговора на разглежданата книга Николай Божилов отбелязва, че първата история на България е написана още през 1667 г. от българския епископ-католик Петър Богдан Бакшев. Този факт е удобно изпуснат в българските учебници по история. Друг труд в руски превод е станал основен източник на „История славянобългарска”- той е „Царството на славяните” на Мавро Орбини - роден в Дубровник, писател, преводач, историк, отпечатан през 1601 г. Материално и морално той е подпомогнат от Марин Бобалевич - аристократ и меценат. Трудът е целял да отдаде заслужено място на южните славяни в Европа, възраждайки тяхната история. Именно Орбини е посочил, че Кубрат е завещал на петимата си синове да не се разделят никога, под какъвто и да е предлог, и никога да не служат на друга родина, освен на своята. Завет, който остава неизпълнен, даже-погазен и това довежда до завладяване на

България от Османската империя през 1396 година.

В романа, Орбини е навлязал в душевността на бащата на Павел Джорджич-Старият Джозеф, сенатор във Великото вече на Дубровнишката република. Неговият образ и неговата намеса в разказа не са доказани исторически, но не са и случайни. Безспорно е, че фирмата на Павел Джорджич е семейна и в нея участва и баща му, а може би и други членове на фамилията. Този колоритен литературен образ става много близък на читателя, въпреки неговите прегрешения и публични невъздържаности. Единственият, който го вкарва в нормални релси на поведение е Орбини, а от своя страна - бащата разширява кръгозора на младия Яно със своите исторически познания.

Бележка

1. Исихазъм- течение в православието, което проповядва че с усилена молитва и самогълбяване, може да се постигне единение с Бога.

За контакти:
ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
Масис Хаджолян, доктор по право,
доцент на ВСУ, e-mail: masisbg@yahoo.com